

CZU: 316.356.2:314

MODALITĂȚI DE CONSTITUIRE A CUPLURILOR FAMILIALE: CONSECINȚE DEMOGRAFICE

Maria BULGARU, Oleg BULGARU

Universitatea de Stat din Moldova

Tema elucidată în articol are la bază utilizarea, în esență, a datelor empirice ale cercetării sociologice „Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova” (2017). Astfel, în articol este analizată percepția a cinci generații de femei (1960, 1970, 1980, 1990 și 2000) din Republica Moldova cu referire la modalitățile de organizare a vieții de familie și impactul acestora asupra comportamentului reproductiv. Sunt evidențiate un șir de modificări ce s-au produs pe parcursul anilor în instituția căsătoriei și a familiei, care reflectă sub mai multe aspecte tendința respondentelor de a abandona valorile tradiționale și de a accepta valorile moderne/postmoderne. Rezultatele cercetării permit însă să concluzionăm că familia clasică, modalitățile tradiționale de constituire a cuplurilor familiale rămân a fi cele mai puternic valorizate de către respondente. Aceste concluzii sunt argumentate și prin rezultatele mai multor sondaje sociologice cu tema „*Pregătirea tinerilor pentru viața de familie*”, realizate de studenții Departamentului de Sociologie și Asistență Socială în cadrul lucrului individual la cursurile *Politici sociale, Familia contemporană: schimbări de modele și comportamente, Metode avansate în cercetarea socială* etc.

Cuvinte-cheie: familie, comportament familial/reproductiv, valori tradiționale/moderne, modele familiale alternative, căsătorie, concubinaj, divorț, politici familiale.

DIFFERENT WAYS OF ESTABLISHING FAMILY COUPLES: DEMOGRAPHIC CONSEQUENCES

The topic elucidated in this article uses essentially the empirical data of the sociological research „Reproductive Behavior of Women in the Republic of Moldova” (2017). Thus, the article analyzes the perception of the ways of organizing family life and their impact on the reproductive behavior based on five generations of women (1960, 1970, 1980, 1990, and 2000) from the Republic of Moldova. A series of changes have occurred over the years in the institution of marriage and family, which emphasize the tendency of the respondents to abandon traditional values and to accept modern/postmodern values. The results of the research, however, allow us to conclude that the classical family, the traditional ways of establishing family couples, remain the most strongly valued by the respondents. These conclusions also are argued by the results of several sociological surveys with the topic „*Preparing young people for family life*”, conducted by the students of the Department of Sociology and Social Work within the individual work at the courses *Social Policies, Contemporary Family: Changes in Models and Behaviors, Advanced Methods in Social Research*, etc.

Keywords: family, family/reproductive behavior, traditional modern values, alternative family models, marriage, cohabitation, divorce, family policies.

Argument

Organizarea vieții de cuplu, formarea unei familii reprezintă pentru fiecare tânăr un eveniment important în realizarea personală. Transformările socioeconomice și politice profunde care s-au produs pe parcursul ultimelor decenii nu au putut să nu afecteze comportamentul familial și regulile tradiționale de formare a familiei, relațiile de căsătorie care stau la baza constituirii acestei instituții fundamentale a societății. Actualmente familia nucleară este strămtorată de o diversitate de modele familiale alternative. Este în scădere numărul de căsătorii și în creștere numărul de divorțuri, numărul de persoane care amână căsătoria pentru vârste mai înaintate etc. La începutul anilor '50, de exemplu, societatea moldovenească se caracteriza printr-o rată înaltă a nupțialității (11-12%) și o rată scăzută a divorțialității (0,2%). Către 2018, rata căsătoriilor scade în Moldova până la 7,5%, iar cea a divorțialității ajunge la valoarea de 4,0%. Vârsta medie la prima căsătorie a înregistrat în 2018 valoarea de 28,7 ani pentru bărbați și de 25,8 ani pentru femei [1]. Mai mult, în condiții de incertitudine, o parte din tineri nu doar amână căsătoria, dar chiar o suspendă acceptând *celibatul*. Este în creștere numărul de *copii născuți în afara căsătoriei*, care a evoluat de la 7,4% din numărul total de copii născuți în Republica Moldova în 1980 la 21,2% în 2018 [2].

Familia formată din cuplul căsătorit (potrivit procedurilor legale) și din copiii acestui cuplu încetează de a mai fi unicul model, sau chiar modelul dominant. Se conturează evident tendința către alte forme de conviețuire, în cadrul cărora un loc aparte îl ocupă uniunile consensuale, numite și uniuni informale. *Coabitarea* devine o

practică tot mai larg răspândită în rândul populației din lumea contemporană, inclusiv din Republica Moldova. La nivel statistic, se constată însă o corelație puternică între creșterea numărului de cupluri consensuale și cel de cupluri fără copii. *Cuplul fără descendenți* a devenit un alt model de familie spre care se orientează o parte a tineretului de astăzi, numărul acestora fiind în creștere evidentă încă din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Or, populația tânără amână nu doar formarea familiilor prin căsătorie, dar și nașterea copiilor, cu timpul refuzând chiar aducerea lor pe lume – fenomen ce va avea, cu siguranță, un impact negativ asupra natalității, structurii populației etc. Consecințele acestui fenomen sunt deja puternic resimțite în Republica Moldova prin procesul de îmbătrânire a populației, care exercită presiune nu doar asupra sistemelor de pensii și a celor de sănătate, dar influențează domeniile economic și social la nivel național, afectând într-un fel sau altul, direct sau indirect, toate grupurile/categoriile de populație.

Schimbările produse în comportamentul familial au fost determinate de o diversitate de factori economici, sociali, culturali și ideologici, printre cei mai importanți în Republica Moldova regăsindu-se: situația materială precară, sărăcia, lipsa unui loc de muncă stabil, procesele migratorii, neîncrederea în ziua de mâine, precum și dorința femeilor de a obține o profesie, de a-și continua cariera, cerințele crescânde față de calitatea vieții, calitatea socializării copiilor, prelungirea duratei studiilor etc. Un factor important în alegerea formei/modelului de conviețuire sunt *orientările valorice ale persoanei*, de care depinde și motivația reproductivă. Din această perspectivă, dorința tinerilor de astăzi de a trăi pentru propria satisfacție, tendința spre autoafirmare prin educație și carieră, spre asigurarea confortului material și emoțional predomină asupra necesității nemijlocite de a-și forma o familie și de a avea copii. După spusele autoarei M.Segalen, suntem martorii unei mișcări generale de individualizare și accedere la autonomie – „un proces lent, care, pornind din țările democratice și bogate, tinde să se extindă spre cele mai puțin democratice și sărace” [3, p.383].

Metodologie

În contextul celor expuse, prezintă interes investigarea particularităților de formare și dezvoltare a familiei din societatea moldovenească, a schimbărilor produse în această instituție (care asigură transferul valorilor sociale de la generație la generație) pe fundalul proceselor contradictorii ce au loc pe parcursul îndelungatei perioade de tranziție spre economia de piață. Cercetarea multiaspectuală a instituției familiei ar permite să fie evidențiați factorii care influențează consolidarea ei, planificarea și realizarea dispozițiilor reproductive, să fie conturate unele tendințe, prognoze privind evoluția ulterioară a comportamentelor demografice (natalității, fertilității, nupțialității, divorțialității etc.) și, totodată, să fie întreprinse măsuri de politici familiale în vederea stabilizării și viitoarei creșteri a numărului de populație. În acest scop, în anul 2017 profesorii de la Departamentul Sociologie și Asistență Socială al USM, împreună cu un grup de studenți, masteranzi și doctoranzi, au realizat cercetarea „*Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova*” prin metoda anchetei sociologice pe un eșantion național format din 1964 de respondente: femei selectate aleatoriu din 5 generații (născute în anii 1958-1962 – generația 1960, în anii 1968-1972 – generația 1970, în anii 1978-1982 – generația 1980, în anii 1988-1992 – generația 1990, în anii 1998-2002 – generația 2000) [4].

Prezentul articol include o parte din cele mai relevante rezultate ale cercetării „*Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova*”, referitoare la modalitățile de constituire a cuplurilor familiale și consecințele demografice ale acestora. Modificările înregistrate în comportamentele familiale din Republica Moldova sunt prezentate în evoluția lor în dependență de câțiva dintre cei mai importanți factori individuali, precum: vârstă, mediu de reședință, nivel de studii, nivel de venituri, statut marital, ceea ce va contribui la înțelegerea mai amplă a felului/modului în care Republica Moldova intră în cea de a doua tranziție demografică. Unele dintre problemele abordate sunt argumentate, de asemenea, prin rezultatele cercetării repetate „*Pregătirea tinerilor pentru viața de familie*”, realizate de către studenții și masteranzii de la Departamentul Sociologie și Asistență Socială al USM în cadrul lucrului individual la cursurile *Politici sociale, Familia contemporană: schimbări de modele și comportamente, Metode avansate în cercetarea socială* etc. în fiecare din anii 2015-2018 pe eșantioane formate, respectiv, din 436, 229, 638 și 305 respondenți – tineri necăsătoriți cu vârstele cuprinse între 15 și 30 de ani, selectați aleatoriu din diferite localități ale țării.

Rezultate

Tendințele dominante ce se conturează la etapa actuală în evoluția modalităților de constituire a cuplurilor familiale din Republica Moldova, precum și în evoluția comportamentelor reproductive, sunt stabilite prin

prisma analizei percepției respondenților, cuprinși în cercetările menționate *supra*, referitoare prioritar la necesitatea căsătoriei, toleranța față de divorț și formele alternative de conviețuire.

Valoarea căsătoriei în formarea cuplurilor familiale

Căsătoria marchează începutul primei secvențe a „ciclului de viață familială”, instrumentul principal și dinamic de creare a grupurilor familiale, influențând totodată comportamente demografice de maximă importanță, cum ar fi fertilitatea și natalitatea. Deși în societățile europene au acționat, în ultimele decenii, mulți factori similari, aceștia nu au avut peste tot același impact asupra comportamentelor nupțiale. Situația dată ne vorbește despre faptul că, luați separat, acești factorii (situația materială, creșterea gradului de instruire/posibilităților de autorealizare, în special a generațiilor tinere, implicarea tot mai mare a femeii în activități profesionale etc.) nu generează aceleași efecte. Prin acțiunea lor se produce o modificare a modelelor de conviețuire numai dacă ei se asociază în anumite complexe și numai dacă nu sunt contracarați de alți factori mai puternici: atașamentul față de normele familiale tradiționale, rolul colectivităților locale și al instituțiilor sociale în controlul comportamentelor, promovarea valorilor familiei nucleare prin intermediul politicii familiei, sincronizarea factorilor educaționali în orientarea comportamentelor etc. [5, p.166]

Probabil, tocmai atașamentul față de normele familiale tradiționale a constituit unul dintre factorii puternici care au contribuit la menținerea în Republica Moldova a unui potențial nupțial și reproductiv înalt pe parcursul mai multor ani. Îndeosebi în perioada 1999-2009, numărul total al căsătoriilor a fost, de la an la an, în creștere, progresând de la 47048 la 53562, ce-i drept – și datorită generațiilor numeroase născute în anii '80. Începând cu anul 2010 numărul total al căsătoriilor se diminuează, ajungând în 2018 până la 20399 de căsătorii. Ponderea căsătoriilor încheiate în 2018 de persoane cu vârsta până la 30 de ani este, cu unele mici variații, de asemenea în scădere – de la 85,6% în 1999 la 71,1% pentru femei și de la 79,1% în 1999 la 57,7% pentru bărbați [6]. Diferența vădită dintre sexe după rata căsătoriilor conduce la ideea că bărbații se căsătoresc mai târziu decât femeile și ei rămân mai mult timp în starea de celibatar. Cu certitudine, diminuarea numărului de căsătorii în Republica Moldova la tinerii cu vârsta până la 30 de ani va avea implicații deosebite asupra structurii/mărimii familiei.

Conform datelor studiului „Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova”, mai mult de jumătate (69,7%) din respondente erau căsătorite, cca 12% din ele trăiau în concubinaj, 10,3% erau solitare, 3,6% erau divorțate și 4,3% erau văduve (a se vedea Tab. 1). Concomitent cu starea dată a lucrurilor, rezultatele cercetării relevă faptul că **pentru majoritatea respondentelor căsătoria rămâne a fi o valoare importantă**

Tabelul 1

Statutul marital al respondentelor

		Căsătorită	În concubinaj	Divorțată	Văduvă	Solitară
Toate respondentele:		69,7%	12,0%	3,6%	4,3%	10,3%
Inclusiv, pe generații:	1960	17,3%	5,6%	17,1%	56,4%	1,3%
	1970	33,7%	11,9%	38,2%	37,6%	2,7%
	1980	29,2%	13,3%	28,3%	5,0%	3,1%
	1990	17,9%	27,7%	16,4%	1,0%	11,6%
	2000	1,9%	41,5%	0,0%	0,0%	81,4%

(a se vedea Figura 1). Astfel, 72,4% din numărul total al respondentelor apreciază *căsătoria ca o relație pentru toată viața* și care nu trebuie întreruptă niciodată (pe generații: 1960 – 74,5%, 1970 – 76,2%, 1980 – 67,3%, 1990 – 70,4%, 2000 – 73,2%), iar 86,0% din respondente consideră că *fiecare femeie trebuie să tindă să se căsătorească și să nască un copil*, numărul acestora fiind mai redus la ultimele două generații, cele mai tinere – situație ce a și determinat într-o anumită măsură rezultatele înregistrate (pe generații: 1960 – 86,8%, 1970 – 89,2%, 1980 – 88,2%, 1990 – 85,0%, 2000 – 80,4%).

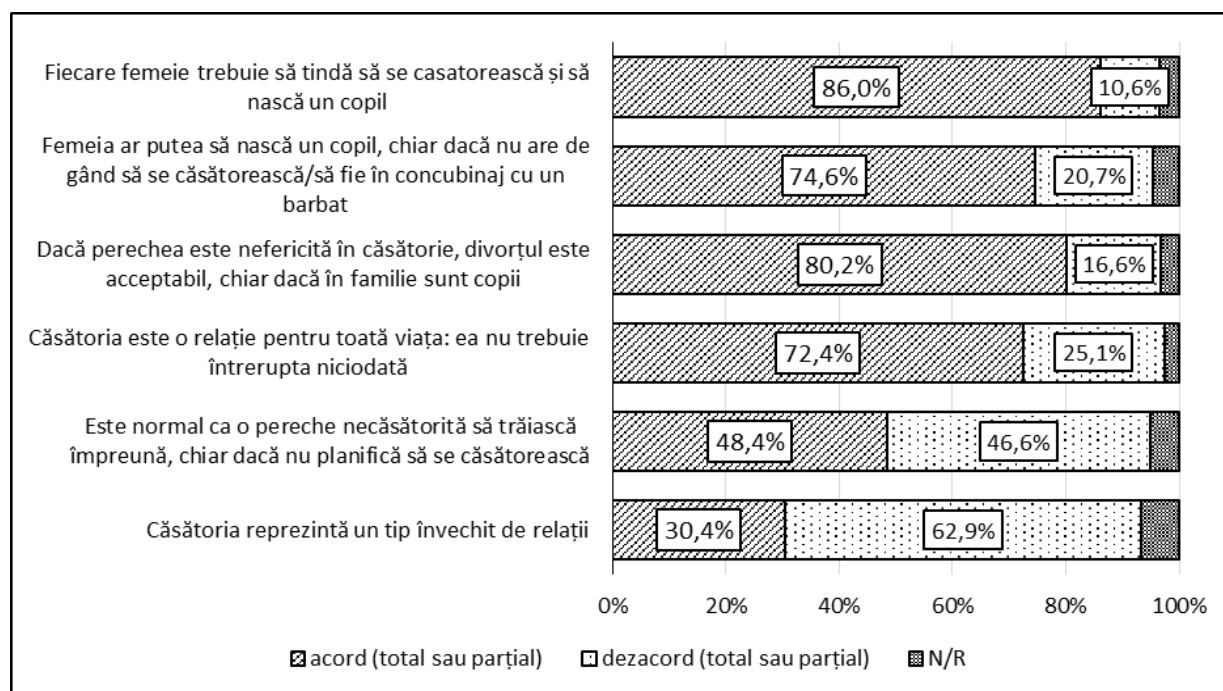


Fig.1. Căsătoria în opiniile respondenților

Căsătoria este înalt valorizată și de tinerii necăsătoriți (băieți și fete cu vârstele de până la 30 de ani) cuprinși în cercetarea „Pregătirea tinerilor pentru viața de familie”. Majoritatea tinerilor intervievați pe parcursul ultimilor patru ani (în medie 82,9%) intenționează să se căsătorească, cu toate că de la 54,2% din ei în anul 2015 și până la 48,7% din ei în anul 2018 nu știu peste cât timp vor realiza acest eveniment. Situația dată este condiționată, probabil, de faptul că există un șir de factori care îi împiedică pe tineri să-și formeze o familie. Astfel, o parte din ei (de la 27,8% în anul 2015 și până la 25,3% în anul 2018) au menționat în calitate de obstacol principal în întemeierea familiei *dificultatea de a găsi partenerul potrivit*. O altă cauză pentru reținerea de la întemeierea unei familii este considerat *venitul mic*, procentul tinerilor respondenți care au afirmat acest lucru fiind în creștere de la 22,1% (2015) la 28,3% (2018). Printre alte cauze evidențiate la acest subiect se regăsesc: *lipsa locuinței* (indicată în medie de 15,8% din tineri), *lipsa unui loc de muncă stabil* (7,3%), *ingerința părinților* (7,3%). În același timp, pentru cca 18,6% din tinerii intervievați *nu există obstacole în întemeierea unei familii*. Un număr semnificativ din tinerii intervievați (cca 60%) consideră că în rezultatul căsătoriei sunt avantajați ambii parteneri, pe când cca 15% din ei afirmă că de avantaje se bucură soțul, iar alte cca 15% – soția. Aceste convingeri de asemenea ar putea servi pentru unii tineri în calitate de motiv al deplasării deciziilor de a forma un cuplu familial.

Căsătoria este văzută/apreciată de mulți tineri (în medie 57,0% din tinerii cuprinși în studiul „Pregătirea tinerilor pentru viața de familie”) ca importantă și foarte importantă pentru a fi *fericit*. Există, însă, și un număr semnificativ de persoane care nu cred în acest lucru. Astfel, pentru 30,4% din respondentele studiului „Comportamentul reproductiv al femeilor din Moldova” *căsătoria reprezintă un tip învechit de relații*, cele mai multe din ele aparținând la ultimele două generații (pe generații: 1960 – 31,0%, 1970 – 26,4%, 1980 – 28,5%, 1990 – 33,8%, 2000 – 33,8%). De asemenea, și o parte din tinerii intervievați în cadrul studiului „Pregătirea tinerilor pentru viața de familie” (17,7% în medie, 18,1% în 2015, 21,0% în 2016, 15,6% în 2017, 18,8% în 2018) nu acceptă opinia că există o legătură directă între fericire și căsătorie. Rezultatele obținute denotă că în ultimii ani instituția căsătoriei a fost marcată de schimbări semnificative: mariajul nu mai reprezintă o încredere fermă în stabilitatea familiei. El a devenit mult mai fragil, transformându-se într-o relație mult mai individualizată, axată pe satisfacția/fericirea proprie a cuplului. O parte din persoanele interviuate, preponderent din cele de o vârstă mai tânără, sunt predispuse să nu accepte responsabilitățile familiei tradiționale.

În funcție de nivelul de studii, căsătoria este văzută de respondentele studiului „Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova” ca o relație pentru toată viața (prin exprimarea acordului total sau parțial) într-un număr mai mic de respondentele cu studii superioare (68,3%), urmate de cele cu studii

primare/gimnaziale (73,7%) și medii/liceale (74,8%). De asemenea, respondentele cu studii superioare într-un număr mai mic consideră că *fiecare femeie trebuie să tindă să se căsătorească și să aibă un copil* (83,7%), numărul respondentelor fiind în creștere spre cele cu studii medii/liceale (86,9%) și spre cele cu studii primare/gimnaziale (88,4%). În același timp, respondentele cu studii primare/gimnaziale și medii/liceale într-un număr mai mare (dar la egalitate) apreciază *căsătoria ca un tip învechit de relații* (32,3%), cele cu studii superioare fiind la acest indicator mai puține – 26,7%.

În funcție de nivelul de venituri, stabilim următoarele opinii cu referire la căsătorie: respondentele cu venituri joase și înalte văd în căsătorie, aproape la fel, *un tip de relații învechite*, acumulând, respectiv, 31,0% și 30,6%, pe când cele cu venituri medii dau o asemenea apreciere într-un număr mult mai mic (22,4%).

Totodată, aproape în aceeași măsură, doar cu mici variații, respondentele sunt de acord că *fiecare femeie trebuie să tindă să se căsătorească și să nască un copil* (88,4% din respondentele cu venituri joase, 88,0% – cu venituri medii, 88,6% – cu venituri înalte), iar pentru ca *un copil să crească fericit, el are nevoie de o casă în care sunt și tatăl și mama* (97,4% din respondentele cu venituri joase, 97,0% – cu venituri medii, 97,1% – cu venituri înalte).

Analizate **în funcție de mediul de reședință**, opiniile față de căsătorie permit să stabilim că respondentele din zonele rurale într-un număr mai mare (34,2%) decât cele de la oraș (26,7%) consideră *căsătoria un tip învechit de relații*, ceea ce ar părea să fie în contradicție cu abordările tradiționale, dominante în aceste zone. Starea dată a lucrurilor poate fi explicată, însă, prin sărăcia de la sate, care nu permite multor cupluri de tineri să-și înregistreze căsătoria și s-o oficializeze prin nuntă, acestea fiind nevoite să trăiască în concubinaj până la acumularea resurselor necesare. De asemenea, nu poate fi exclusă nici preluarea unor practici de conviețuire, inclusiv a concubinajului, din țările europene, unde a emigrat la munci o mare parte din populația satelor. Cu toate acestea, respondentele de la sat valorizează înalt căsătoria, considerând într-un număr mai mare (89,5%) decât cele de la oraș (82,6%) că *fiecare femeie trebuie să tindă să se căsătorească și să nască un copil*. În schimb, respondentele din mediul urban apreciază *căsătoria ca fiind o relație pentru toată viața* într-un număr mai mare (75,5%) decât cele din mediul rural (69,4%). De asemenea și afirmația „*pentru ca un copil să crească fericit, el are nevoie de o casă în care sunt și tatăl, și mama*” a primit valori puțin mai înalte la respondentele de la oraș decât la cele de la sat (respectiv, 97,7% și 96,0%).

Opiniile respondentelor **în funcție de statutul marital** denotă că cele mai multe care consideră *căsătoria un tip învechit de relații* sunt cele ce trăiesc în concubinaj (40,3%) și cele solitare (39,6%). Era și de așteptat ca respondentele care coabitează să fie în numărul cel mai mare (66,0%) de acord cu opinia că *o pereche necăsătorită poate să trăiască împreună, chiar dacă nu planifică să se căsătorească*. Această opinie este împărtășită, de asemenea, și de o mare parte din femeile divorțate (60,6%). Atât femeile văduve (78,7%), cât și cele căsătorite (75,7%), sunt cele mai multe care consideră *căsătoria o relație pentru toată viața, ea nu trebuie întreruptă niciodată*, pe când cele divorțate sunt în majoritate (87,3%) de părere că *dacă perechea este nefericită în căsătorie, divorțul este acceptabil, chiar dacă în familie sunt copii*. Opinia precum că *femeia ar putea să nască un copil, chiar dacă nu are de gând să se căsătorească/să fie în concubinaj cu un bărbat* este menționată de 70,1% din femeile solitare, acest procent fiind mai mic decât media pe eșantion. În sfârșit, majoritatea respondentelor căsătorite (89,8%) și a celor văduve (86,9%) consideră că *fiecare femeie trebuie să tindă să se căsătorească și să nască un copil*.

Cele menționate *supra* confirmă predominanța atitudinii pozitive a respondentelor față de căsătorie, chiar dacă o parte din ele s-au arătat a fi tolerante față de relațiile coabitante și față de divorț, despre care vom vorbi detaliat puțin mai târziu.

O componentă importantă a comportamentului nupțial, cu implicații directe asupra posibilităților de formare și realizare a funcțiilor familiei, în particular a celei reproductive, ține de **vârsta căsătoriei**. Sub acest aspect, situația evoluează diferit, în majoritatea țărilor europene vârsta medie la prima căsătorie a bărbaților și femeilor fiind în creștere. Diferența de vârstă la prima căsătorie între cele două sexe constituie actualmente 2-3 ani. Astfel, în Europa Centrală (Republica Cehă, Ungaria, Germania, Belgia) femeile se căsătoresc la vârsta de 27 ani, iar bărbații – la 30 de ani. În Europa de Nord este cea mai mare vârstă la prima căsătorie atât pentru bărbați, cât și pentru femei. În Suedia, de exemplu, femeile se căsătoresc la vârsta de cca 33 ani, iar bărbații – la 35 de ani. Vârsta medie la prima căsătorie variază de la o țară la alta, fiind condiționată de mai mulți factori, cum ar fi stabilitatea financiară, cariera, urmarea studiilor etc. Vârsta medie la prima căsătorie a crescut în ultimele decenii din cauza amânării formării familiei, dar și a creșterii incidentelor de coabitare. Aceste căsă-

torii târzii generează, de regulă, familii cu un număr mic de copii sau chiar fără copii, ceea ce se poate solda cu un decalaj în structura populației (decalaj generațional). Starea dată a lucrurilor se referă, desigur, și la Republica Moldova. Astfel, dacă în 1989 vârsta medie la prima căsătorie era de 22 ani pentru femei și de 24 ani pentru bărbați, apoi în 2018 această vârstă a crescut, respectiv, până la 25,8 ani pentru femei și la 28,3 ani pentru bărbați [1].

Abordând problema dată în cercetarea „*Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova*”, am stabilit că **vârsta medie a respondenților la prima căsătorie**, cu mici variații la unele generații, este în creștere de la 21,77 ani (generația 1960) la 21,66 ani (generația 1970), 22,36 ani (generația 1980), 22,01 ani (generația 1990), 17,44 ani (generația 2000). Re-

prezentantele ultimelor două generații, în special ale celei din 2000, urmează încă să se căsătorească, respectiv vârsta medie la prima căsătorie este de așteptat să crească. Mai mult, înseși respondențele confirmă acest lucru prin opiniile exprimate referitor la *cea mai potrivită vârstă pentru prima căsătorie*. Astfel, respondentele din generația 1960 menționează că această vârstă ar trebui să fie pentru femei de la 22,44 ani (generația 1960) până la 23,41 ani (generația 1990) (a se vedea Fig.2).

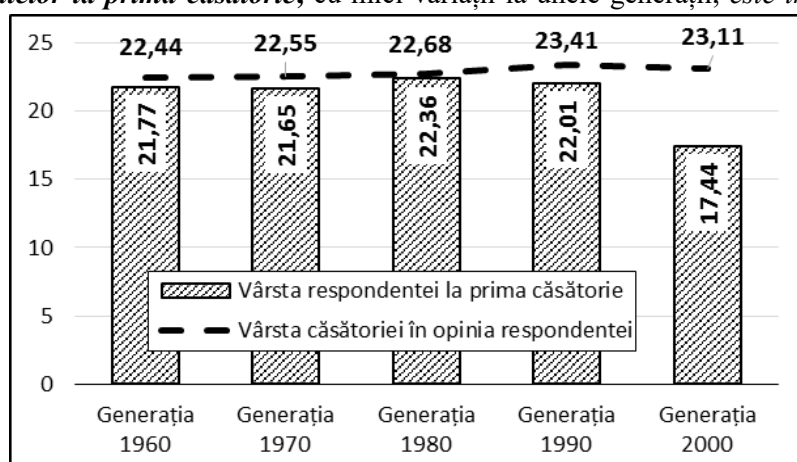


Fig.2. Vârsta medie la prima căsătorie.

În limitele aceluiași valori se situează și *vârsta primei căsătorii* acceptată în opiniile respondenților din cercetarea „*Pregătirea tinerilor pentru viața de familie*”, ei considerând că această vârstă ar trebui să fie pentru bărbați în medie de 26,41 ani, iar pentru femei – de 23,15 ani. Vârsta medie a primei căsătorii, în opinia tinerilor, este în creștere ușoară de la an la an (a se vedea Fig.3), dar mai mică aproximativ cu un an decât cea prezentată în statisticile oficiale [1].

Aceste creșteri ale vârstei primei căsătorii se înscriu, desigur, în tendința generală de la nivelul european, dar, după cum observăm, nu ating amplitudinea ce se înregistrează în țările occidentale. Căsătoria tardivă este întâlnită îndeosebi în țările dezvoltate, o explicație a acestei situații fiind considerată schimbarea stilului de viață, asociat cu schimbarea valorilor urmare a transformărilor socioeconomice și a creșterii nivelului de trai. Republica Moldova are în continuare una dintre cele mai mici vârste la prima căsătorie, atât pentru bărbați, cât și pentru femei.

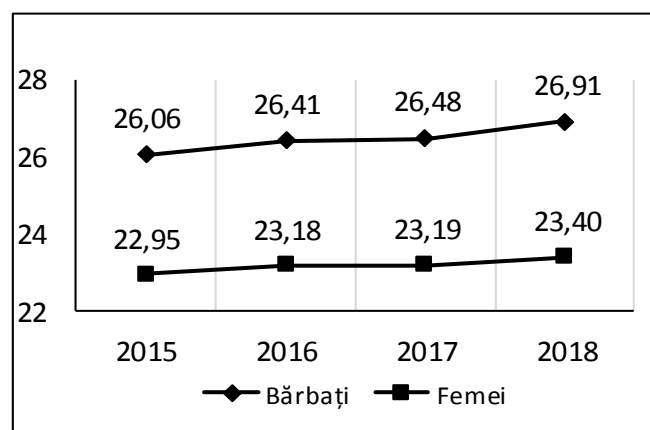


Fig.3. Vârsta medie a bărbaților și a femeilor la prima căsătorie în opinia respondenților.

Din perspectiva *mediului de reședință*, cea mai potrivită vârstă la prima căsătorie pentru femei, în opinia respondenților de la sat, implicate în studiul „*Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova*”, este mai mică (22,15 ani) decât cea în opinia respondenților de la oraș (23,16 ani). Aceeași tendință de creștere a vârstei pentru prima căsătorie este prezentă în opinia respondenților și *în funcție de nivelul de studii*: 22,46 ani – în opinia respondenților cu studii primare/gimnaziale, 22,50 ani – cu studii medii/liceale, 23,48 ani – cu studii superioare. *În funcție de nivelul de venituri*, această opinie a respondenților este, de asemenea, într-o ușoară creștere (cu mici deosebiri la respondentele cu venituri medii): cu venituri joase – 22,51 ani, cu venituri medii – 22,44 ani, cu venituri înalte – 22,78 ani. În funcție de *statutul marital*, această vârstă, în

opinia femeilor căsătorite, ar trebui să fie de 22,45 ani, a celor ce coabitează – 23,78 ani, a femeilor divorțate – 23,26 ani, a văduvelor – 22,48 ani și a celor solitare – 23,48 ani.

Care și ar fi diferențele în opiniile respondentelor, deplasarea vârstei la prima căsătorie va influența în mod firesc și deplasarea nașterii primului și a celorlalți copii. În Republica Moldova majoritatea copiilor sunt născuți în cadrul căsătoriilor. Astfel, circa 95% din copiii respondentelor implicate în studiu au fost născuți în căsătorie, preponderent în cadrul primei căsătorii, și doar 4,2% în concubinaj.

Analizând dependența numărului de copii născuți în funcție de rangul căsătoriei, soțului/ concubinului, observăm tendința (în esență) de descreștere a numărului de copii de la prima căsătorie, primul soț/concubin spre următoarele căsătorii, următorii soți/concubini și de la generație la generație (a se vedea Fig.4).

Menționăm, totodată, că numărul de copii născuți este influențat, de asemenea, de vârsta femeilor la prima căsătorie. Astfel, raportând această problemă la primele trei generații de respondente, care practic au finalizat perioada reproductivă, stabilim o tendință de descreștere a numărului de copii născuți de femeile cu o vârstă mai mică la prima căsătorie spre cele care aveau o vârstă mai înaintată (a se vedea Fig.5).

Referindu-ne la **intenția respondentelor necăsătorite de a se căsători/recăsători**, am stabilit că, *după statutul marital*, au această intenție în cel mai mare număr respondentele solitare (55,1%), urmate de respondentele aflate în concubinaj (53,7%), de cele divorțate (25,8%) și de cele văduve (6,2%). **Pe generații**, intenția respondentelor necăsătorite de a se căsători/recăsători este în creștere, ceea ce este și firesc, de la generațiile mai în vârstă spre cele mai tinere, după cum urmează: generația 1960 – 4,9%, generația 1970 – 16,2%, generația 1980 – 32,7%, generația 1990 – 71,9%. În tendința enunțată de creștere a intenției de a se căsători nu se înscrie însă cea mai tânără generație (2000), pentru care această intenție rămâne a fi scăzută, exprimată de doar 59,1% din respondente. După cum s-a menționat *supra*, și o parte semnificativă din tinerii intervievați în studiul „Pregătirea tinerilor pentru viața de familie” (de la 54,2% în anul 2015 până la 48,7% în anul 2018) au spus că doresc să se căsătorească, chiar dacă nu știu totuși când vor face acest lucru. Starea dată a lucrurilor ne conduce la ideea că vârsta la prima căsătorie va fi în continuare deplasată în direcția majorării.

În funcție de mediul de reședință, intenționează să se căsătorească într-un număr mai mare respondentele de la oraș (49,4%), decât cele de la sat (42,4%). Cât privește **nivelul de studii**, intenționează să se căsătorească/recăsătorească în cel mai mare număr respondentele cu studii primare/gimnaziale (42,6%), urmate de cele cu studii superioare (39,5%), după care vin respondentele cu studii medii/liceale (32,2%). **În funcție de nivelul**

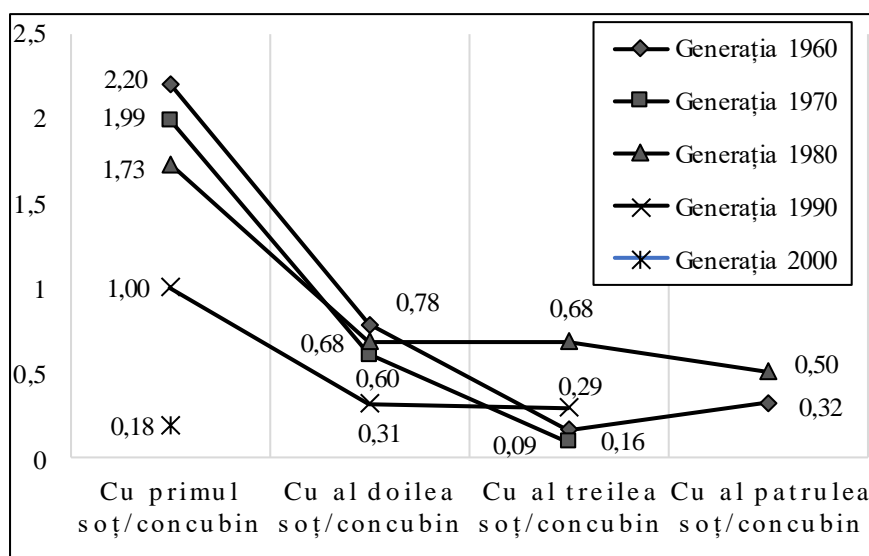


Fig.4. Numărul mediu de copii născuți de respondente în funcție de rangul soțului/concubinului.

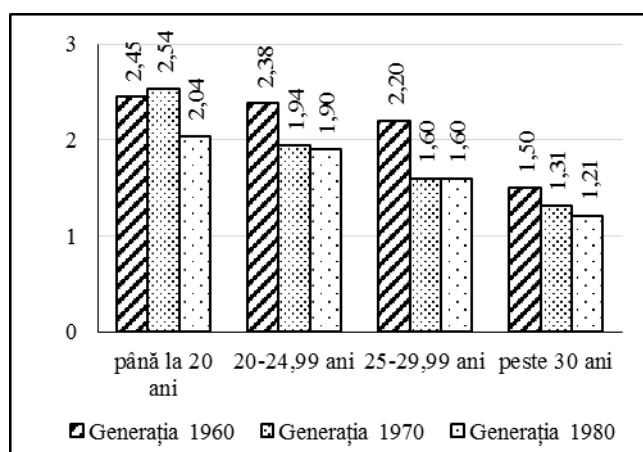


Fig.5. Numărul mediu de copii născuți în funcție de vârsta mamei la prima căsătorie.

de venituri, intenția de a se căsători/recăsători a fost exprimată practic în aceeași măsură de respondentele cu venituri înalte (47,8%) și cu venituri joase (47,7%), cele cu venituri medii fiind la acest indicator într-un număr mult mai mic (34,9%). Rezultatele prezentate permit să conchidem că, deși în comportamentele nuptiale s-au produs multiple schimbări, persoanele intervievate continuă să fie orientate preponderent spre atribuirea unui rol important căsătoriei în formarea familiilor, iar Republica Moldova rămâne a fi și în prezent la acest capitol încă o țară tradițională.

Impactul modificărilor din instituția căsătoriei asupra divorțialității

Schimbările produse în instituția căsătoriei au implicații directe asupra divorțialității, atitudinii față de acest fenomen. Divorțul a devenit la etapa actuală o problemă socială cu caracter global, având un impact dureros atât asupra societății în întregime, cât și asupra oamenilor aparte. Destrămarea cuplurilor familiale înseamnă pentru societate înrăutățirea situației demografice, scăderea natalității/fertilității, devalorizarea instituției familiei, multiplicarea numărului de oameni singuratici, de familii monoparentale cu condiții defectuoase de dezvoltare/educare a copiilor etc. La nivel individual, conform afirmațiilor psihologilor, se reduc capacitățile de muncă ale celor ce au suportat divorțul, indicatorii stării de sănătate, crește riscul bolilor psihice cu sfârșit suicidal etc. [7, p.328-343]. Soții divorțați suportă frecvent senzația de disperare, singurătate, speranțe nerealizate etc., amânând recăsătoria pentru perioade nedeterminate sau chiar refuzând la ea, cu teama de a nu repeta greșelile făcute și de a trece încă o dată prin suferințele despărțirii.

Stabilitatea familială nu este un dat: ea se construiește, se perfecționează în procesul firesc al vieții de familie, prin efortul comun al partenerilor, prin concesii și ajustări reciproce [8, p.62]. La etapa actuală, stabilitatea familiei tinere din Republica Moldova este periclitată semnificativ de profunde transformări pe care le suportă societatea și instituția familiei.

Analizând **opiniile respondentelor față de divorț**, studiul „*Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova*” scoate în lumină faptul că acestea înainteză în calitate de cel mai important factor al stabilității familiei **fericirea cuplului**. Astfel, în numele propriei fericiri a cuplului, majoritatea respondentelor (cca 80%) **acceptă divorțul, chiar dacă în familie sunt copii** (a se vedea Fig.6). Dacă comparăm **opiniile diferitor generații** privind această afirmație, atunci observăm că ea este acceptată de o parte mai mică din respondentele de vârstă înaintată (71,1% – generația 1960) și de o parte mai mare din respondentele mai tinere (82,1% – generația 1970, 82,8% – generația 1980, 82,7% – generația 1990 și 79,4% – generația 2000).

În funcție de statutul marital, rezultatele studiului permit să stabilim că toleranța respondentelor față de divorț este ridicată, divorțul fiind acceptat atât de respondentele necăsătorite, cât și de cele căsătorite. Respondentele divorțate acceptă în cel mai mare număr (87,3%) afirmația că **dacă perechea este nefericită în căsătorie, divorțul este o soluție chiar și atunci când în familie sunt copii**, urmate de respondentele solitare (83,2%), aflate în concubinaj (82,6%), văduve (80,4%) și de cele căsătorite (80,1%).

Într-un număr semnificativ, dar cu menținerea unor diferențe, și respondentele de la **toate nivelurile de studii** sunt de acord cu afirmația că **dacă perechea este nefericită în căsătorie, divorțul este acceptabil, chiar dacă în familie sunt copii** (80,0% din respondentele cu studii primare/gimnaziale, 78,4% – cu studii medii/liceale, 83,0 – cu studii superioare).

În funcție de nivelul veniturilor, respondentele cu venituri mici au fost cele mai puține din numărul total de respondente care **au acceptat divorțul**, după cum urmează: 78,6% din respondentele cu venituri joase, 80,1% – cu venituri medii, 83,6% – cu venituri înalte. Astfel, respondentele cu venituri mici/joase, fiind mai dependente de parteneri/soți, acceptă mai greu divorțul.

În același timp, respondentele **de la sat**, care s-ar părea că simt mai acut decât cele **de la oraș** toate lipsurile, au fost de acord într-un număr mai mare (81,1%) decât cele de la oraș (79,3%) cu opinia că **dacă perechea**

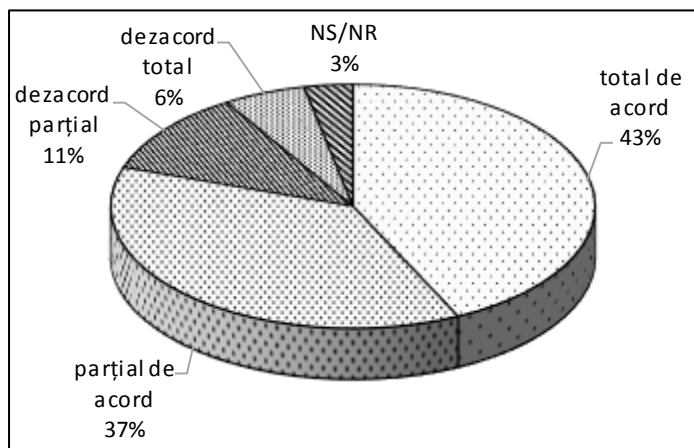


Fig.6. Opinia respondentelor față de divorț.

este nefericită în căsătorie, divorțul este acceptabil, chiar dacă în familie sunt copii. Or, deși statisticile demonstrează că rata divorțialității este mai înaltă la oraș decât la sat, starea dată a lucrurilor denotă că la nivel subiectiv cuplurile conjugale de la sat se percep a fi mai fragile. Considerăm totuși că toleranța înaltă a respondentelor față de divorț nu este o dovadă de atitudine simplistă/ușuratică față de acest fenomen. Divorțul pare să fie acceptat de respondente doar în cazuri extreme, ele considerând în mare parte (cca 97% din numărul total) că „pentru ca un copil să crească fericit, el are nevoie de o casă în care sunt și tatăl, și mama”.

Am putea spune, deci, că, alături de opiniile moderniste de a înainta în prim-plan propria fericire, în rândurile respondentelor din societatea moldovenească continuă să se mențină și convingerile tradiționale, prin care se promovează tocmai contrariul – în numele fericirii copilului cuplurile trebuie să facă tot posibilul pentru a nu divorța. De menționat, totodată, că, în contextul celor expuse, există mai multe cercetări care atribuie copiilor rolul de factor stabilizator pentru cuplu și descurajează destrămarea acestuia. Se consideră că cuplurile cu doi și mai mulți copii se despart mult mai rar decât cele cu un copil. Însă, cu schimbarea structurii familiei moderne, copiii încetează a mai servi drept element de stabilitate a relațiilor familiale. Astăzi familia tânără înaintea în prim-plan satisfacerea cerinței în dragoste, fericire, relație calitativă. A crescut importanța solidarității afective și a aspectelor psihice în stabilitatea cuplului. Comportamentul soților unul în raport cu altul și măsura în care comportamentul unui partener răspunde așteptărilor celuilalt partener au devenit pentru tot mai multe familii, în special pentru cele tinere, factorii hotărâtori ai stabilității. Or, prezența copiilor poate să favorizeze mai mult stabilitatea cuplurilor mature, exercitând asupra celor tinere o influență relativ mai mică, din cauza că în primii ani de căsnicie soții, pe de o parte, nu au încheiat procesul de adaptare psihologică și, pe de altă parte, nu reușesc să se adapteze la condițiile socioeconomice.

Specificul practicilor de a coabita

În Republica Moldova căsătoria continuă să fie modelul standard în formarea parteneriatelor familiale. Cu toate acestea, nu putem trece cu vederea nici faptul că în ultimii ani a început să câștige teren și concubinajul – o practică larg răspândită în rândul populației din lumea contemporană. Astfel, numărul cuplurilor consensuale a crescut continuu din anii '60, atât ca valoare absolută, cât și ca pondere în totalul populației de vârstă maritală. În Suedia, de exemplu, rata coabitării era în anul 1990 de 10,1%. Către anul 2017 această cifră a crescut, înregistrând 15,0% din totalul gospodăriilor. Potrivit datelor Comisiei Economice a Națiunilor Unite, în anul 2017 țări europene cu o înaltă răspândire a concubinajului au fost, de asemenea, Norvegia (13,9%), Olanda (12,7%), Finlanda (12,5%), Danemarca (12,4%) [9].

Situația din țara noastră nu diferă mult de cea din țările dezvoltate, dacă ne referim la rezultatele studiilor realizate în ultimii ani. Conform datelor Recensământului populației și locuințelor din 2004, numărul cuplurilor conjugale consensuale a constituit în Republica Moldova 58 de mii, sau 7,2% din totalul gospodăriilor familiale. Actualmente, nu dispunem de alte date oficiale, dar, cu siguranță, numărul cuplurilor care coabitează a crescut, această practică de conviețuire fiind preluată în mare parte și de locuitorii din zonele rurale, cu studii gimnaziale și medii, cu venituri mici și medii etc. La data realizării cercetării „Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova”, 12,0% din respondente coabitau (structura sociodemografică a acestora este prezentată în Tabelul 2).

Desigur, nu putem utiliza această cifră la caracterizarea stării date de lucruri la nivel de țară, dar cu certitudine ea exprimă tendința de multiplicare semnificativă, în ultimii ani, a cuplurilor consensuale.

Extinderea concubinajului în societatea contemporană este condiționată de un șir de factori (lipsa resurselor suficiente pentru întemeierea legală a căsătoriei și pentru a întreține familia, perioada îndelungată a studiilor,

Tabelul 2

Structura sociodemografică a respondentelor care coabitează

Generația respondentelor	1960	5,6%
	1970	11,9%
	1980	13,3%
	1990	27,7%
	2000	41,5%
Studiile respondentelor	primare/ gimnaziale	24,5%
	medii/ liceale	43,3%
	superioare	32,2%
Nivelul veniturilor în prezent	joase	31,6%
	medii	29,5%
	înalte	38,9%
Mediul de reședință al respondentelor	mun.Chisinau	32,7%
	alt oraș	27,6%
	sat	39,6%

testarea compatibilității, teama de a-și asuma responsabilități, valorizarea puternică a independenței, diminuarea moralității etc.), fiind susținută, inclusiv, de schimbările semnificative care s-au produs în instituția căsătoriei, neîncrederea în această instituție, căutarea alternativelor la căsătoria tradițională, considerată adesea a fi „irelevantă”, iar certificatul de căsătorie – doar „o bucată de hârtie”. Astfel, după cum s-a menționat deja, pentru 30,4% din respondentele studiului *căsătoria reprezintă un tip învechit de relații*; totodată, 48,4% din ele consideră că *este normal ca o pereche să trăiască împreună* (în concubinaj), *chiar dacă nu planifică să se căsătorească* (pe generații: 1960 – 32,9%, 1970 – 39,6%, 1980 – 53,2%, 1990 – 58,5%, 2000 – 56,1%). De asemenea, mai mult de jumătate (în medie – 53,8%) din tinerii intervievați în cadrul cercetării „*Pregătirea tinerilor pentru viața de familie*” au exprimat o opinie pozitivă față de *concubinaj*, procentul lor evoluând de la 50,9% în 2015 până la 58,7% în 2018. Totodată, circa o treime din tinerii implicați în acest studiu au declarat că deja trăiesc în concubinaj.

În dependență de nivelul de studii, cele mai multe respondente interviuate în cadrul cercetării „*Comportamentul reproductiv al femeilor din Moldova*”, care apreciază *căsătoria ca un tip învechit de relații*, sunt cu studii primare/gimnaziale și medii/liceale (32,3%). Respondentele cu studii superioare au acumulat la acest indicator 26,7%. În același timp, acestea într-un număr mai mare (52,0%) acceptă că *este normal ca o pereche să trăiască împreună/în concubinaj, chiar dacă nu intenționează să se căsătorească*, fiind urmate de respondentele cu studii primare/gimnaziale (47,5%) și de cele cu studii medii/liceale (46,3%). O altă situație observăm la aprecierea afirmației „*o femeie ar putea să nască un copil, chiar dacă nu are de gând să se căsătorească/să fie în concubinaj cu un bărbat*”, la care respondentele cu studii primare/gimnaziale au exprimat acord total sau parțial într-un număr mult mai mic (67,9%) decât celelalte (cu studii medii/liceale – 76,4%, cu studii superioare – 74,7%).

Respondentele **din mediul rural** într-un număr mai mare (34,2%) decât cele de la oraș (26,7%) consideră *căsătoria ca un tip învechit de relații*, dar, în același timp, ele acceptă într-un număr mai mic (43,8%) decât cele de la oraș (53,0%) aprecierea precum că *este normal ca o pereche să trăiască împreună*, adică să coabiteze, *chiar dacă nu planifică să se căsătorească*. După cum observăm (a se vedea Tab.2), numărul respondentelor din mediul rural care aleg să trăiască în uniuni consensuale este totuși semnificativ (39,6%), ceea ce poate fi explicat prin sărăcia de la sate care nu permite multor cupluri de tineri să-și înregistreze căsătoria și s-o oficializeze prin nuntă. Fiind în căutarea resurselor necesare pentru acest eveniment, tinerii sunt nevoiți să trăiască o perioadă de timp în concubinaj. Nu întâmplător, *acest tip de concubinaj tradițional mai este numit „căsătoria săracului”* [10, p.107-108; 11, p.239]. Cu toate acestea, nu poate fi exclusă nici preluarea unor practici de conviețuire, inclusiv a concubinajului, din țările europene, unde a emigrat la munci o mare parte din populația satelor (desigur, tot din cauza situației materiale precare).

După statutul marital respondentele aflate în relații de concubinaj, în cel mai mare număr (66,1%) au spus că *este normal ca o pereche necăsătorită să trăiască împreună, chiar dacă nu planifică să se căsătorească*, urmate de cele divorțate (60,6%), solitare (50,9%), căsătorite (43,9%) și văduve (29,4%). Însă, cât privește opinia că *femeia ar putea să nască un copil, chiar dacă nu are de gând să se căsătorească/să fie în concubinaj cu un bărbat*, respondentele care coabitează nu au ocupat locul de frunte (74,1%), cedându-l respondentelor divorțate (77,1%) și celor căsătorite (76,2%). Majoritatea respondentelor aflate în concubinaj (92,5%) sunt convinse de faptul că *pentru ca un copil să crească fericit, el are nevoie de o casă în care sunt și tatăl, și mama*, numărul acestora fiind însă puțin mai mic decât cel al respondentelor căsătorite (98,5%), văduve (95,9%), divorțate (94,7%) și solitare (93,3%). Este semnificativ și numărul respondentelor aflate în concubinaj – 79,8% (dar puțin mai mic comparativ cu respondentele căsătorite – 89,8%, văduve – 86,9%, divorțate – 81,5% și solitare – 80,5%), care consideră că *fiecare femeie trebuie să tindă să se căsătorească și să nască un copil*. Probabil, aceste convingeri și le-au reținut/le rețin de la aducerea pe lume a mai multor copii (doar 4,6% din numărul total al copiilor au fost născuți de respondentele aflate în concubinaj).

Cele menționate *supra* ne conduc la ideea că multe cupluri de tineri, dar nu numai, acceptă să trăiască în concubinaj nu atât din cauza reorientării valorice (schimbarea valorilor legate de familie și căsătorie), cât din cauza situației materiale precare, din lipsa unui venit stabil și suficient [9, p.252-253]. Or, practicarea concubinajului reprezintă pentru multe persoane, în special pentru tinerii din Republica Moldova, o strategie împotriva constrângerilor materiale (lipsa mijloacelor financiare pentru a-și înregistra căsătoria, pentru a se cununa, a juca nunta etc.). Prin aceasta se explică, probabil, și numărul mare în mediul rural al celor ce coabitează. Starea dată a lucrurilor nu înseamnă însă o substituție a familiei tradiționale cu familia consensuală, ci mai degrabă o

etapă tranzitorie în evoluția comportamentului nupțial. Coabitarea reprezintă pentru multe persoane/tineri o fază premergătoare căsătoriei, o perioadă de testare a compatibilității caracterelor etc.

Fenomenul uniunilor consensuale din Republica Moldova este răspândit cu preponderență între persoanele care intenționează să se căsătorească, dar amână acest eveniment. De cele mai multe ori este vorba de tinerii implicați în procesul de instruire sau de cei care își doresc avansarea în cariera profesională. Există, desigur, o întreagă diversitate de motive pentru care unele persoane coabitează, o parte din aceste motive fiind evidențiate și de tinerii intervievați în cercetarea „Pregătirea tinerilor pentru viața de familie”. Astfel, cca 44% din ei consideră că tinerii recurg la concubinaj deoarece văd în această formă de conviețuire o

testare înainte de căsătorie. O parte mai mică din respondenți (15-16%) presupun, însă, că tinerii trăiesc în concubinaj fiindcă *n-au încredere în ziua de mâine*. Pentru alții acest lucru *este la modă* (14-17%), *permite testarea compatibilității sexuale* (6-9%), sau chiar reprezintă *o degradare a normelor morale* (8-13%). În alți termeni, în condiții de incertitudine socioeconomică tinerii amână căsătoria, preferând uniunile consensuale, deoarece sunt considerate mai puțin riscante și sunt pe deplin justificate din perspectiva motivelor enumerate.

Din rezultatele cercetării „Comportamentul reproductiv al femeilor din Moldova” stabilim **o creștere de la generațiile mai în vârstă spre cele mai tinere a numărului de respondente care până la prima căsătorie au trăit o anumită perioadă de timp în concubinaj**. Astfel, din numărul total de respondente care au fost/sunt căsătorite, 11,6% au trăit în concubinaj *mai puțin de jumătate de an* (pe generații: 1960 – 6,6%, 1970 – 9,7%, 1980 – 14,2%, 1990 – 17,3%, 2000 – 4,1%), 10,9% – *între 6 luni și 1 an* (pe generații: 1960 – 4,3%, 1970 – 6,0%, 1980 – 15,4%, 1990 – 20,4%, 2000 – 11,2%), 3,5% – *între 1 și 3 ani* (pe generații: 1960 – 1,0%, 1970 – 2,6%, 1980 – 4,6%, 1990 – 6,6%, 2000 – 0%) și 3,0% din respondente – *mai mult de 3 ani* (pe generații: 1960 – 1,1%, 1970 – 2,3%, 1980 – 3,7%, 1990 – 4,9%, 2000 – 8,9%) (a se vedea Fig.7). Observăm, deci, că cele mai multe respondente au trăit în concubinaj până la prima căsătorie, fie până la 6 luni, fie până la 1 an.

În funcție de mediul de reședință, cele mai multe respondente care au trăit în concubinaj până la prima căsătorie *mai puțin de jumătate de an* sau *între 6 luni și 1 an* au fost din Chișinău (respectiv, 15,3% și 14,2%), urmate de cele din alte orașe (respectiv, 10,5% și 11,8%) și din mediul rural (respectiv, 10,8% și 9,1%).

În funcție de nivelul de studii, cele mai multe respondente care au trăit în concubinaj până la prima căsătorie *mai puțin de jumătate de an* sau *între 6 luni și 1 an* sunt cu studii superioare (respectiv, 12,8% și 13,7%), urmate de cele cu studii primare/ gimnaziale (respectiv, 12,3% și 9,1%) și cu studii medii/ liceale (respectiv, 10,4% și 8,6%).

În funcție de nivelul veniturilor, cele mai multe respondente care au trăit în concubinaj până la prima căsătorie *mai puțin de jumătate de an* sunt cele cu venituri înalte (13,4%) și joase (12%), urmate de cele cu venituri medii (8,8%). Cât privește respondentele care au trăit în concubinaj până la prima căsătorie *între 6 luni și 1 an*, numărul cel mai mare revine celor cu venituri joase (13,3%), urmate de respondentele cu venituri medii (11,3%) și de cele cu venituri înalte (8,2%).

Rezultatele cercetărilor realizate permit să constatăm că pentru o parte din respondenți căsătoria nu mai reprezintă începutul constituirii unui cuplu conjugal, iar prin aceasta – nici începutul procreării/nașterii copiilor. În viața de familie a locuitorilor din Republica Moldova se produc un șir de schimbări, însoțite de multiplicarea formelor de conviețuire fără căsătorie, uniunile consensuale strâmtorând familia clasică/tradițională. Coabitarea tinde să devină o alternativă la căsătorie, fiind acceptată, desigur, în proporții diferite, de toate grupele de vârstă a persoanelor investigate.

Concluzii

Familia nu este o instituție închisă, lipsită de schimbări, inclusiv în modalitățile de constituire. Toate aceste schimbări, pe care le suportă familia în ultimele decenii în formele îmbrăcate, în structura și funcțiile ei, sunt

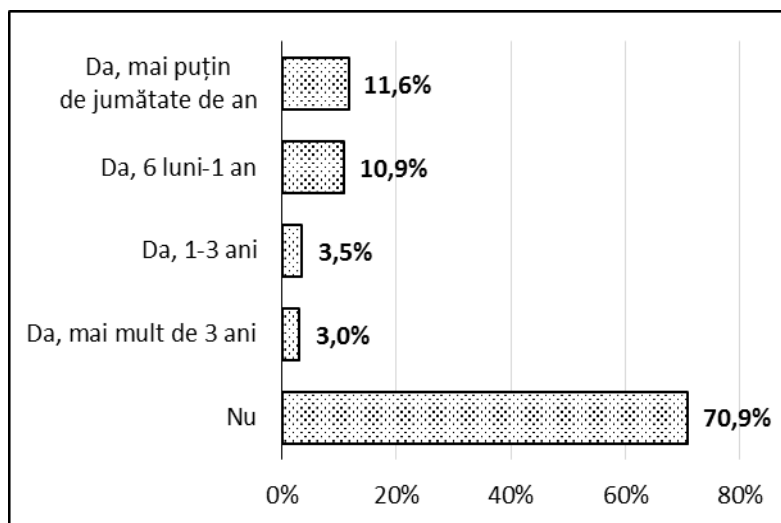


Fig.7. Perioada de coabitare a respondentelor până la prima căsătorie.

în mare măsură rezultatul inevitabil al dinamicii vieții sociale și economice generale. După cum menționa A. Toffler, dacă vrem să menținem familia nucleară tradițională, atunci ar trebui să se înghețe progresul tehnologic, să se blocheze dezvoltarea sectorului serviciilor, să se împiedice mobilitatea socială, să se standardizeze normele sociale, activitatea femeilor să fie limitată la gospodărie, să nu se permită dobândirea independenței economice de către tineri pentru a-i menține dependenți de părinți, să se interzică mijloacele de control asupra fecundității, să scadă nivelul de trai al familiilor, cu alte cuvinte – să se frâneze dezvoltarea economică și socială [12, p.282-285]. În alți termeni, „restructurarea” familiei contemporane este o dovadă a faptului că această instituție se adaptează tot mai evident la transformările care se produc în viața societății noastre, în conștiința de masă și care generează, la rândul lor, o diversitate de modificări în comportamentele familiale.

Aceste schimbări sunt marcate, pe de o parte, de valorizarea înaltă a căsătoriei, a familiei clasice, iar, pe de altă parte – de modificarea calendarului căsătoriilor (creșterea vârstei la prima căsătorie), de toleranța față de apariția unor noi tipuri de relații între parteneri, noi tipuri de menaj, în special față de coabitare etc., orientate tot mai mult spre satisfacerea propriilor interese și mai puțin spre realizarea funcțiilor pe care societatea le atribuie instituției familiei – a reproducției și socializării copiilor. Starea dată a lucrurilor relevă faptul că nu întotdeauna ceea ce este perceput ca fiind pozitiv pentru individ sau pentru cuplu este pozitiv și pentru societate. Atitudinea respondenților investigați față de căsătorie, coabitare, divorț etc. exprimă o oscilație între abordările tradiționale și cele moderne/postmoderne ale fenomenelor în cauză, încadrându-se într-o anumită măsură în tendința generală de la nivel european, specifică pentru cea de „a doua tranziție demografică” – de desacralizare a căsătoriei, liberalizare a relațiilor între parteneri și multiplicare a formelor alternative de conviețuire, care aduc satisfacție individuală partenerilor, dar în același timp influențează diminuarea necesității de copii și a natalității. Totuși, transformările pe care le suportă comportamentul familial/nupțial în Republica Moldova nu ating amploarea celor ce se înregistrează în țările occidentale. Opiniile persoanelor intervievate reflectă faptul că majoritatea din ele preferă familia clasică, iar *căsătoria* continuă să reprezinte modelul standard în formarea parteneriatelor familiale. Familia clasică, modalitățile tradiționale de constituire a cuplurilor familiale rămân a fi cele mai puternic valorizate de către respondenții studiilor analizate în acest articol.

Referințe:

1. *Situația demografică în anii 2014-2018*. [Accesat: 18.08.2019] Disponibil: <http://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6430>
2. *Fiecare al cincilea copil din R. Moldova se naște în afara căsătoriei*. [Accesat: 29.08.2019]. Disponibil: <https://tvc.md/fiecare-al-cincilea-copil-din-r-moldova-se-naste-in-afara-casatoriei>
3. SEGALEN, M. *Sociologia familiei*. Iași: Polirom, 2011.
4. BULGARU, M., BULGARU, O. *Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova*. Chișinău: CEP USM, 2018.
5. MIHĂILESCU, I. *Politici sociale în domeniul populației și familiei*. În: ZAMFIR, E., ZAMFIR, C. *Politici sociale. România în context european*. București: Alternative, 19956.
6. *Căsătorii pe medii și grupe de vârstă, 1980-2018*. [Accesat: 29.08.2019] Disponibil: <http://statbank.statistica.md/>
7. ШИШЕЙДЕР, Л. *Семья оглядываясь вперед*. СПб.: Питер, 2013.
8. VOINEA, M. *Psihosociologia familiei*. București: Editura Universității din București, 1996.
9. *Private households by household type*. [Accesat 29.08.2019] Disponibil: https://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT__30-GE__02-Families_households/08_en_GEFHPrivHouse_r.px/
10. POPESCU, R. *Introducere în sociologia familiei. Familia românească în societatea contemporană*. Iași: Polirom, 2009.
11. BULGARU, M., CHISTRUGA, I. *Familia tânără: aspecte ale adaptării la societatea în schimbare*. Chișinău: CEP USM, 2015.
12. TOFFLER, A. *Al treilea val*. București: Editura Politică, 1983.

Date despre autori:

Maria BULGARU, doctor habilitat, profesor universitar, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.

Oleg BULGARU, doctor, conferențiar universitar, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: olegbulgaru@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2659-6191

Prezentat la 09.09.2019